NOVARA
CONSULTING GROUP

This document was translated from English by machine and may contain mistakes. The English original is at https://www.novaracg.com/2026/06/14/the-fifth-parameter-issue-008-the-consent-problem-when-accessibility-becomes-something-done-to-communities/.

BEŞİNCİ PARAMETRE: Sayı 008: Erişilebilirlik Topluluklara Dayatılan Bir Şey Haline Geldiğinde Rıza Sorunu

Heather Grizzle · June 14, 2026

Erişilebilirlik teknolojileri kaçınılmaz hale geldiğinde, rıza hâlâ var olur mu? Sayı 008, yapay zeka çağında özerkliği, seçimi, gücü ve yönetişimi ele alıyor.

Onlarca yıldır erişilebilirlik savunuculuğu, engelli bireylerin dışlandığı sistemlere erişim sağlamaya odaklandı. Bu mücadele anlaşılabilirdi. Katılım için uyum sağlama gerekiyordu. Kapsayıcılık için tanınma gerekiyordu. Erişim için kurumsal değişim gerekiyordu. Ancak giderek daha gelişmiş erişilebilirlik teknolojilerinin ortaya çıkışı farklı bir zorluğu beraberinde getiriyor. Artık soru yalnızca toplulukların sistemlere erişim sağlayıp sağlayamayacağı değil. Soru, toplulukların bu erişimi şekillendiren teknolojiler üzerinde anlamlı bir etkiyi koruyup korumadığıdır.

Rıza, yenilik tartışmalarında tuhaf bir konuma sahiptir. Sıklıkla dile getirilir, nadiren incelenir ve çoğu zaman varsayılır. Kuruluşlar pilot programlar yürütür. Kurumlar yeni platformlar tedarik eder. Üniversiteler gelişmekte olan araçları benimser. İşverenler otomatik sistemler uygular. Topluluk istişareleri gerçekleşir. Anketler dağıtılır. Paydaşlar bilgilendirilir. Ancak istişareye katılmak, rıza göstermekle aynı şey değildir. Dinlenmek, reddetme gücüne sahip olmakla özdeş değildir.

Dinlenmek, reddetme gücüne sahip olmakla özdeş değildir.

Bu ayrım önemlidir çünkü rıza, temelde tercih değil güç meselesidir. Gerçek rıza, anlamlı alternatifler gerektirir. Bir kişi, elde yalnızca tek bir seçenek kaldığında seçenekler arasında özgürce seçim yapamaz. Bir topluluk, bir teknolojiyi reddetmek hizmetlerden, iletişimden, istihdamdan, eğitimden veya sivil katılımdan dışlanmayla sonuçlanıyorsa, o teknolojiye anlamlı bir şekilde rıza gösteremez. Bu tür koşullar altında, benimseme gönüllü görünse de fiili bir zorunluluk olarak işlev görebilir.

Erişilebilirlik teknolojileri, kapsayıcılık adı altında sunuldukları için özellikle karmaşık rıza ikilemleri yaratır. Bu nedenle direniş mantıksız görünebilir. Sonuçta teknoloji daha fazla verimlilik, daha geniş erişim, daha düşük maliyetler ve artan erişilebilirlik vaat eder. Bu tür gelişmelere karşı çıkmak, ilerlemenin kendisine karşı çıkmak olarak yorumlanabilir. Ancak tarih, toplulukların kendi yararlarına yönelik olduğu iddia edilen sistemleri sorgulamakta çoğu zaman haklı olduğunu göstermektedir. Asil bir amacın varlığı, istenmeyen sonuçlar olasılığını ortadan kaldırmaz.

Yapay zeka bu endişeleri daha da güçlendirmektedir. Erişilebilirlik teknolojileri kamu altyapısına entegre oldukça, anlamlı bir şekilde vazgeçme fırsatı azalabilir. Bireyler, iletişimi, eğitimi, istihdamı, sağlık hizmetlerini ve kamu hizmetlerini aracılık eden sistemlerle karşılaşabilir ve bu sistemlere alternatif seçme konusunda pratikte çok az imkana sahip olabilirler. Bu nedenle soru değişir. Topluluklar, bir teknolojinin işe yarayıp yaramadığını sormak yerine, giderek artan bir şekilde onu kullanmayı reddetme konusunda herhangi bir anlamlı yetkiye sahip olup olmadıklarını sormak durumunda kalabilirler.

* * *

Bu, Rıza Sorunudur. Bir topluluğu etkileyen kararlar, sonuçlarıyla yaşamak zorunda olanlardan farklı çıkarlara sahip kurumlar, satıcılar veya otoriteler tarafından öncelikli olarak alındığında ortaya çıkar. İstişare gerçekleşebilir. Temsil var olabilir. Yönetişim yapıları kurulabilir. Ancak etkilenen topluluklar, benimseme, değiştirme veya reddetme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olamıyorsa, rıza eksik kalır.

Beşinci Parametre, erişilebilirlik yeniliğinin yalnızca performansa, yönetişime veya otoriteye göre değil, aynı zamanda özerkliğe göre de değerlendirilmesi gerektiğini öne sürer. Topluluklar, teknoloji hakkındaki tartışmalara katılmaktan daha fazlasını hak eder. O teknolojinin hayatlarının bir parçası olup olmayacağı, nasıl ve hangi koşullar altında olacağı konusunda anlamlı bir etkiye sahip olmayı hak ederler. Erişilebilirlik uzun zamandır engellerin kaldırılması olarak anlaşılmıştır. Bir sonraki zorluk, kapsayıcılığın kendisinin seçimi ortadan kaldırmak için bir gerekçe haline gelmemesini sağlamak olabilir.

TİPS

Know something about a sign language AI system that the public should know? Send it to tips@novaracg.com. Every tip is read by me and kept confidential. If you work in the UK, writing to us is not by itself a protected disclosure under the Public Interest Disclosure Act 1998, so before you share employer information, check your options with Protect (protect-advice.org.uk), the free whistleblowing advice line.

Nasıl alıntılanır

Grizzle, H. M. (2026, June 14). BEŞİNCİ PARAMETRE: Sayı 008: Erişilebilirlik Topluluklara Dayatılan Bir Şey Haline Geldiğinde Rıza Sorunu. Novara Consulting Group. https://www.novaracg.com/tr/2026/06/14/the-fifth-parameter-issue-008-the-consent-problem-when-accessibility-becomes-something-done-to-communities/